

LBRIS

We know
books

Prof. **MARIANA BADEA**

BUMERANGUL CUVINTELOR

STUDIU DE MANELE LINGVISTICE

Cuprins

Prefață. M-AM SIMȚIT RĂZBUNATĂ (Odilia Roșianu)	9
Cuvânt-înainte. SUNT PROFESOARĂ DE CUVINTE!	11
LIMBA ROMÂNĂ – ESENȚA IDENTITĂȚII NOASTRE!	13
O CONSOANĂ CU... FIȚE!	16
CRATIMA ȘI RĂSFĂȚUL POLITIC!	20
„SĂ AIBĂ” – NIMICIT de „să aivă” și „să aive”!	24
ACUM SUNT CINCI!	27
Nici „NU SE MERITĂ”, nici „SĂ TE RIȘTI”	32
FII DEȘTEPT! NU FI PROST!	35
AVEM NEVOIE sau ESTE OBLIGATORIU?	39
Vă rog SĂ LUAȚI CUNOȘTINȚĂ de ceea ce VĂ ADUC LA CUNOȘTINȚĂ!	43
Dacă VREI, atunci (neapărat) VOIEȘTI!	45
„DOMNIȘOARA STUDENT” sau „DOAMNA CROITOR”?!?	48
MASIVE, NUMĂRABILE, NONNUMĂRABILE	51
SCUZE CONTROVERSATE	56
CU CÂTE „PIJAMALE” DORMI?!?	59
UNII LOCUIESC TEMPORAR ÎN BANI!	62
NU NUMAI NUMELE PROPRII!	66
SORA ȘI NORA CU MINGEA	70
NICIODATĂ LA CAPĂT!	74
BRAVO, N-AI STIL!	78
Nici 45 LEI, nici CÂȚIVA ZECI DE LEI! „DOISPREZECE MILIOANE DE TELESPECTATORI”	84
DOAR SE Scriu LA FEL! HEI, NU CHIAr TOATE!	90
PESTE DRUM DE O PROBLEMĂ... sau ÎN LOCUL EXACT OPUS	95
DIN CAUZA LUI DATORITĂ	98

LIBRIS We know books	
DINTR-UNA ÎN ALTA	101
PE SECȚIE, PE ȘTRAND, PE TREN!	105
CARE PE CARE	110
ODATĂ DEMULT.	113
LA MAXIMUM CU... MAXIM!	117
NICIUNUL, NICIUNA, NIMENI ȘI NIMIC	120
DESPRE „DREPT”	122
De DRAGOBETE, „DRAGELE MELE” AU INVADAT NETUL	124
UN PREDICAT DISCIPLINAT	128
PREDICATUL RĂPUS!	132
„ <u>Ț</u> ESTE SIMPLU! <u>Ț</u> ESTE DE AJUNSI!”	136
CONSTRUCȚII CLITICE	140
ȘI ANUL ACESTA E PAȘTE.....	143
XENISMELE!	147
„NĂRAVUL DIN FIRE N-ARE LECUIRE” (Proverb românesc).....	151
TIMPUL _ACORDAT OBSESIV.....	156
INEPȚIA INEPȚIILOR! „ <u>CA ȘI</u> ”	159
CALAMITĂȚI LINGVISTICE	163
MANELE LINGVISTICE REVĂRSATE ÎN ȘUVOI DE NIAGARĂ.....	166
CUVINTE CU PAPION.....	170
MAREA MÂRLĂNIE CU SPECIFIC ROMÂNESC!	174
DOOM-3 ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE	178
AVENTURA CUVINTELOR	185
MICI DICȚIONARE.....	189

LIMBA ROMÂNĂ – ESENȚA IDENTITĂȚII NOASTRE!

MOTTO:

*„GRAMATICA ESTE UN IMN ÎNCHINAT
LIMBII ROMÂNE”*

(MARIANA BADEA)

LIMBA ROMÂNĂ este o **limbă romanică** sau **neolatină** și a luat naștere după Războiul de Cucerire a Daciei de către romani (105-106), când limba latină este însușită de către băștinași. Prin contopirea dintre **GETO-DACI** și **ROMANI** s-a născut **POPORUL ROMÂN**, iar peste **LIMBA GETO-DACĂ** s-a suprapus **LIMBA LATINĂ VULGARĂ/POPULARĂ**, formându-se **LIMBA ROMÂNĂ**. **Latinitatea limbii române** a fost demonstrată cu argumente lingvistice **de cronicari, de Dimitrie Cantemir, de corifeii Școlii Ardelene, de Bogdan Petriceicu Hasdeu ș.a.**

Primul document în limba română, datând din **1521**, este **„SCRISOAREA LUI NEACȘU DIN CÂMPULUNG CĂTRE JUDELE BRAȘOVULUI, HANS BECKNER”**, prin care i se comunică primarului Brașovului că turcii pregătesc o invazie militară în Transilvania. Din analiza celor opt fraze care compun acest text reiese, cu certitudine, faptul că se scrisese în românește și până la această dată.

Începând cu **secolul al IX-lea și până în 1860**, scrierea în limba română s-a făcut cu **ALFABETUL CHIRILIC**, compus din 43 de litere și creat de frații călugări Chiril și Metodiu. Trecerea la alfabetul latin nu a fost nici bruscă și nici ușoară, ci a cunoscut faze intermediare. Până în

1844 s-au creat **ALFABETE DE TRANZIȚIE**, în care caracterele chirilice au fost înlocuite, treptat, cu litere latine.

OFICIALIZAREA LIMBII ROMÂNE ȘI A ALFABETULUI LATIN are loc în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, începând cu anul 1860. În „*Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*”, editat de Academia Română în 2005, precum și în cel din 2021, se specifică: „*Limba română modernă se scrie cu **alfabetul latin**. Până în 1860, limba română s-a scris, de regulă, cu alfabetul chirilic și, mai ales în ultima perioadă dinainte de adoptarea oficială a alfabetului latin, cu un alfabet de tranziție. Alfabetul actual al limbii române are **31 de litere**. Toate literele sunt perechi: litera mare (numită și majusculă sau, mai rar, capitală) și literă mică (numită și minusculă sau, în domeniul tipografic, de rând.)*”.

O caracteristică unică între limbile Planetei definește un fenomen lingvistic și anume că LIMBA ROMÂNĂ ESTE UNITARĂ, adică se vorbește la fel pe întreg teritoriul țării, cu variații regionale puțin semnificative. Mai mult decât atât, **limba română vorbită este foarte apropiată de limba română literară.**

Influențe ale altor limbi aparținând naționalităților migratoare care s-au perindat pe meleagurile noastre au conferit limbii române alte caracteristici aparte: „*Cinci litere reiau câte o literă de bază, de care se deosebesc prin prezența, deasupra sau dedesubt, a trei **semne diacritice**: **căciula** așezată deasupra lui **a**: **ă**; **circumflexul** pus deasupra lui **a** și **i**: **â** și **î**; **virgulița**, sub **s** și **t**: **ș** și **ț**. **Semnele diacritice se notează în limba română și la literele mari**, însă punctul suprapus nu se notează la **I** și **J** mari, iar în scrierea de mână, frecvent, nici la **j** mic.*”

„FOLOSIREA SEMNELOR DIACRITICE ESTE OBLIGATORIE!”

„*Alfabetul limbii române cuprinde nouă litere-vocale: **a, ă, â, e, i, î, o, u și y**, care notează **sunete-vocale** și **sunete-semivocale**. Celelalte 22 de litere din alfabetul românesc sunt **litere-consoane**, care notează **sunete-consoane**.*”

LEPIS | We know
„Șapte litere mari au și valoare de cifre romane, din păcate, cunoscute de tot mai puține persoane și evitate, printre altele și pentru că ocupă mai mult spațiu decât cifrele arabe corespunzătoare.

Forma literelor de mână **nu** este fixată printr-o normă. Ea este parțial diferită pentru diversele generații școlare, cu motivații pedagogice mai mult sau mai puțin întemeiate.”

(DICȚIONARUL ORTOGRAFIC, ORTOEPIC și MORFOLOGIC
al LIMBII ROMÂNE – edițiile 2005 și 2021)

O CONSOANĂ CU... FIȚE!

MOTTO:

„Nu este greu să înveți mai multe. Ceea ce este cu adevărat greu este să te dezbari de lucrurile învățate greșit.”

(MARTIN H. FISCHER)

„ICS”, „CS” sau „GZ”?

CONSOANELE limbii române sunt, în general, cumsecade, nu fac probleme vorbitorilor decât atunci când intervine matematica. Să afli valoarea lui „X” dintr-o ecuație este o dificultate stresantă și prin faptul că pronunția sa este altfel decât în textele obișnuite, adică i se spune „**ICS**”. În plus, în cuvântul „*exerciții*”, „ICS-ul” de la mate trebuie să aibă sonoritatea „GZ”: „*egzerciții*”! Și când turuie copiii alfabetul limbii române, tot **ICS** îi zic consoanei fițoase.

Fandoseala *consoanei* „X” este notorie și de aceea necesită explicații clare, ca să nu o prejudiciem prin sonorități false.

CONSOANA „X” se pronunță în texte „CS”, dar sunt cuvinte în care **rostirea corectă** este „GZ”.

◆ CONSOANA „X” se pronunță „CS”:

● Dacă X este în **INTERIORUL CUVÂNTULUI, URMAT DE O ALTĂ CONSOANĂ**: *expediție, extemporal, excepție, excursie, excavator, explorator, exprimare, extemporal, excentric, extraordinar,*

URDIS | We know
excelent, exces, exclus, exhibiție, exhaustiv, mixt, mixtură, boxă, a explica, a exceda, a exfolia, a exmatricula, a exclama, a exclude, extracție, a expune, a expira, text etc.

● Dacă X se află LA SFÂRȘIT DE CUVÂNT: *lux, vax, ax, fax, bax, fix, tix, box, ortodox, reflex, complex, pix, paradox, perplex, crucifix, duplex, pneumotorax, index* etc.

● Dacă X este LA ÎNCEPUT DE CUVÂNT, URMAT DE VOCALĂ: *xilofon, xenofob, xerox, a xeroxa, xenon* (gaz incolor), *xenofilie* etc.

● Dacă, uneori, X se găsește ÎNTRE VOCALE, dar NU EXISTĂ O REGULĂ FIXĂ: *axă, axial, exigent, elixir, a exagera, a taxa, exuberant, mixer, axiomă, exod, exorcism, maxilar, maxim, reflexiv, vexat, toxic, sintaxă, taxi, a anexa, a exagera, a exacerba* (a exagera), *a execra* (a detesta, a disprețui), *exegeză* (interpretare, comentare), *a exonera* (a se elibera de o obligație, de o datorie), *exorbitant* (excesiv), *a exulta* (a fi foarte fericit, a simți o bucurie mare), *exuberant* (expansiv), *oxigen, oxid, oximoron* etc.

◆ CONSOANA „X” se pronunță „GZ”, uneori, ÎNTRE VOCALE, dar NU există o regulă fixă: *auxiliar* (*augziliar*), *exemplu* (*egzemplu*), *examen* (*egzamen*), *exil* (*egzil*), *exact* (*egzact*), *exaltat* (*egzaltat*), *executiv* (*egzecutiv*), *exasperare* (*egzasperare*), *a exercita* (*a egzercita*), *exercițiu* (*egzercițiu*), *a exersa* (*a egzersa*), *a exista* (*a egzista*), *a executata* (*a egzecuta*), *a examina* (*a egzamina*), *a exalta* (*a egzalta*), *a exemplifica* (*a egzemplifica*) etc.

ATENȚIE!

* Cuvintele care conțin „X” se pronunță cu „CS” sau cu „GZ” împreună cu **FAMILIA DE CUVINTE**.

* Au fost identificate 479 de cuvinte cu pronunția consoanei X intervocalic în variantă „CS” și doar 74 în variantă „GZ”.

* În DEX, se indică în paranteză pronunțarea corectă a cuvintelor care conțin X și se pronunță „GZ”: „EXISTĂ (pr.: *eg-zis*)”; „EXIL (pr.: *eg-zil*)”.

◆ Se pronunță „CS” în CUVINTELE FĂRĂ „X”, care, însă, se scriu cu „CS”. Termenii care au „CS” în interiorul cuvântului sunt puține, deci pot fi memorate: *rucsac, catadicsi, comics, îmbâcsi, fucsină, cocs, blocstart, micsandă, fucsie, facsimil, sconcs, vacs, Alecsandri*.

◆ Se pronunță și se scrie GRUPUL „CZ”/„GZ” în cuvintele: *eczemă, eczematos, zigzag*.

◆ CONSOANA „X” din finalul unor **substantive** sau **adjective** devine la **PLURAL** grupul „CȘ” + I (i = marca de plural):

sfinx – sfincși

complex – complecși

ortodox – ortodocși

lax – lacși

convex – convecși

perplex – perplecși

prolix – prolicși

reflex – reflecși

linx – lincși

index – indecși

conex – conecși

O transcriere fonetică distractivă nu este corectă decât... fonetic, în aceste cuvinte **litera „X”** se scrie obligatoriu... X!

LEPIS | We know

Vei egzersa egzemplar pentru egzamenele cu egzerciții în care să-l afli pe ics și pe care să le egzecuți egzact, apoi să dai egzemple egzigue*.

◆ O dezbatere „QUEER”!

Ciudățenia propusă și susținută de „activiști queer” este așa-nu-mita „*formă neutră de gen*” din „*spectrul non-binar*”, adică pentru acele persoane care nu vor să se includă în sexul masculin sau feminin, ci se consideră în afara oricăruia dintre aceste genuri. În acest scop, au decis așezarea terminației „X” la substantive, pronume și adjective, ca să realizeze o „limbă română gueer” (gueer (engl.) = ciudat): *Toțx învătăm aceastx limbx minunatx unx de la altx*.

Așadar, limbajul incluziv, nonsexit, neutru de gen alege consoana fițoasă „X” ca terminație obligatorie la substantive, pronume și adjective. Au fost debateri în Parlamentul European despre „limba gueer”.

* *exiguu*, -uă, *exigui*, -ue, adj. (livr.) 1. Exigent. 2. Foarte mic, ne semnificativ, insuficient.

CRATIMA ȘI RĂSFĂȚUL POLITIC!

MOTTO:

„În școală înveți o lecție și apoi dai un test.
În viață, dai un test care te învață o lecție.”

(TOM BODETT)

DICȚIONARUL ORTOGRAFIC, ORTOEPIC ȘI MORFOLOGIC al LIMBII ROMÂNE – publicat la finele anului 2021 și cunoscut ca DOOM-3 -, a mângâiat cu **diminutive** „găletușa”, a dat afară din vocabular **dublele lexicale nefolositoare**, a statornicit **accentul și forma unică a cuvintelor** dar, mai ales, a **răsfățat semnele de punctuație**. Pe unele, nu pe toate, că ar fi fost plictisitor. Așa, ne-a uimit prin favorizarea unora și persecutarea altora.

I. RĂSFĂȚUL SEMNELOR DE PUNCTUAȚIE!

◆ Semnul de punctuație **PUNCTUL-ȘI-VIRGULA (;)** are **cratimă între cuvinte! Două! Punctul-și-virgula** marchează, în frază, o **pauză** mai mare decât cea redată prin virgulă și mai mică decât cea notată cu punct. **Punctul-și-virgula** structurează fraza în propoziții sau în grupuri de propoziții, dar constituie mai mult un mijloc **stilistic** decât gramatical, în funcție de preferința celui care scrie textul.

Cratima scrisă între aceste cuvinte este **normă** în DOOM-2021 (p. 907).

◆ Semnul de punctuație **DOUĂ-PUNCTE (:)** are **cratimă** între cuvinte, anunță **vorbirea directă** sau o **enumerare, o explicație, o**

concluzie și indică o pauză, în general, mai mică decât cea notată cu punct. Se scrie atât la sfârșitul unei fraze sau propoziții, cât și în interiorul acestora.

Cratima dintre „*două*” și „*puncte*” este *normă* în DOOM-2021. (p. 489).

Celelalte **SEMNE DE PUNCTUAȚIE**, alcătuite tot din două-trei cuvinte, **NU** beneficiază de cratimă: linia de dialog, linia de pauză, semnul întrebării sau semnul exclamării etc., ci au rămas așa, nedezmierdate, fără cratimă și fără argumente.

◆ **PUNCTUL** se notează la sfârșitul propoziției asertive sau al frazei cu înțeles de sine stătător și marchează *pauza în vorbire*.

NU se notează niciodată punct:

◆ după *titluri de cărți, de opere literare sau muzicale*:

* „*Psihologia fricii*”; „*O scrisoare pierdută*”; „*Aida*”

◆ după *formulele de adresare* (în scrisori, cuvântări), când se pune *virgulă* sau *semnul exclamării*:

* *Dragii mei*, ; *Oameni buni!*

◆ după *abrevierile* formate din *prima și ultimele litere* ale cuvântului:

* *d*; *d-ta*; *d-voastră*; *d-tale*

◆ după *abrevieri de genul*:

* *Tarom*, *Romarta*

◆ după *simbolurile și prescurtările din chimie, fizică și matematică*:

* *O* (oxigen), *H* (hidrogen), *V* (viteză) *km*, *kg*, *triunghiul ABC*

Excepție: prin tradiție, se scriu cu puncte: *P.S.* și *P.P.S.* (DOOM-3)

◆ după *punctele cardinale*:

* *N*; *S*; *E*; *V*; *N-E*; *S-V*

II. CRATIMA POLITICĂ

◆ **Soția președintelui de stat are cratimă: PRIMĂ-DOAMNĂ**, s.f., g-d. art. *primei-doamne*, pl. *prime-doamne*, art. *primele-doamne*.

LIBRIS | We know
DOOM-3

Dacă este numai „**primă doamnă**”, fără **cratimă**, are sensul „**doamnă de onoare**” și se scrie pur și simplu în două cuvinte separate: „**+primă doamnă** adj. + s.f. (~ de onoare).”

♦ Cf. DOOM-3, **cratimă** are și termenul **PRIM-MINISTRU (PREMIER)** s.m. art. *prim-ministrul/primul-ministru*, pl. *prim-miniștri*, art. *primi-miniștrii/primii miniștri* (**Cancelaria Prim-Ministrului*, dar și **Corpul de Control al Primului Ministru*”, acestea fiind substantive proprii).

Cu totul altfel (!) se scrie același termen, dar **fără cratimă**: „**+prim ministru (cel dintâi ministru)** adj. + s.m., art. *primul ministru*, pl. *primi miniștri*, art. *primii miniștri*. (**Primul ministru român de Externe a fost Vasile Alecsandri*).” (DOOM-3)

În opinia mea, actualul PRIM-MINISTRU va deveni – după ce nu va mai ocupa funcția – doar primul ministru al coaliției XYZ, nu?! Deocamdată, PRIM-MINISTRUL are **cratimă**.

La prima-doamnă nu ne mai referim, pentru că nu știm dacă va fi vreodată și fără cratimă.

ATENȚIE! ATENȚIE!

Pentru cei care postează pe rețelele de socializare, pe contul de facebook, pe intagram, în general, pe internet!

Există **REGULI precise** pentru scrierea **semnelor de punctuație!** Pe mine mă indispuie când văd semnele de punctuație puse în fel și chip, mai ales cele cu multe blanchuri ori cele înghesuite, care diminuează mult sensul mesajului.

* „În general, **semnele de punctuație se scriu imediat după cuvânt**, adică **nu sunt precedate de blanc**, ci **urmate de blanc**: *virgula, punct-și-virgulă, două-puncte, semnul exclamării, semnul întrebării*.

♦ Înainte de paranteză se lasă blanc, dar nu se lasă și după scrierea parantezei;

♦ Apostroful nu este precedat nici urmat de blanc în interiorul cuvintelor.

LUDIS

We know

- ♦ Bara oblică nu este precedată, nici urmată de blanc.
- ♦ Linia de pauză este precedată și urmată de blanc.
- ♦ Punctul nu este nici precedat, nici urmat de blanc în abrevieri, dar punctul final este, firește, urmat de blanc.”

(DOOM-3, p.56-80)

Din nou, ATENȚIE!

- * Abrevierea termenului „pagină” nu mai este „pag.,” așa cum a fost vreme îndelungată, ci acum, cf.DOOM-3, pagina se abreviază doar cu o consoană: „p.”

(DOOM-3, p.56-80)

„SĂ AIBĂ” –
NIMICIT de „să aivă” și „să aive”!

MOTTO:

„Știi că nu ești de acord cu mine, dar asta nu te împiedică să faci măcar acordul între subiect și predicat.”

(CONSTANTIN ARDELEANU)

Acesta este prezentul, dar cum va arăta viitorul?!

Pe un loc fruntaș în ierarhia fărădelegilor gramaticale se situează formele „să aibe” și „să aive”! Am auzit foarte puține persoane care pronunță corect „SĂ AIBĂ”. M-am întrebat dacă nu cumva am luat-o razna și sunt total neinformată despre faptul că DOOM ar fi admis „triple” literare. Toată viața am crezut (ce naivitate!) că oricine știe măcar să conjuge „*a fi*” și „*a avea*”, să facă acordul predicatului cu subiectul, dar de la fosta „ministreasă” încoace m-am „desconvinș”, cum zicea nepoțica mea, Rontzi.

Cel mai deprimant este să auzi varianta „să aibi”: „*Trebuie să aibi bani pentru tratament*”.

Vă povestesc o întâmplare reală, trăită de mine „în direct” și care mi se pare emblematică pentru prăbușirea învățământului românesc, pentru mediocritatea care amenință să pună stăpânire pe țară.

URDIS | We know

În catalogul unui supermarket, mi-au plăcut niște huse pentru scaunele de la mașină, așa că, dis-de-dimineată, m-am dus împreună cu soțul să le achiziționăm. Eram singurii clienți și doi-trei vânzători vlaguiți deja.

Îi explic unui tânăr cu privire ploioasă ce caut, el mă trimite la raft să văd singură dacă au sau nu respectivele huse. Nu erau! Ușor enervată, întreb ce rost are catalogul unei firme, nu acela de a informa clienții?!

Tânărul îmi răspunde cu un ton superior că firmele trebuie „să aive” astfel de cataloage pentru publicitate. Îl corectez din reflex, „să aibă”, nu înțelege, așa că plusează:

- Poate v-ar place alt model de huse. Uitați-vă la raft.
- „V-ar plăcea”, reacționez imediat, ca o profesoară ce sunt.

În sfârșit, undeva îi sună clopoțelul în creierul plictisit, își stimulează încrederea în sine și mă informează cu mândrie că a fost olimpic la română, faza pe școală!

Îmi pierd cumpătul și-i spun cu ironie că nu i-a folosit la nimic „performanța”. Atunci, cu un aer olimpic, îmi spune textual:

- De ce vorbiți așa, doamnă?! Eu sunt student la două facultăți!

Înțepenesc, fac ochii mari și întreb uluită:

- Ești student la două facultăți și ai serviciu de 10 ore pe zi?!?!

– Da, îmi răspunde nonșalant, mi-am luat „servici” că mă plictiseam...

Reflexul meu funcționează: „serviciu”, zic. Plictisul lui învinge însă nu numai gramatica, ci și îndatoririle de „servici”, așa că ignoră cu dezinvoltură clientul și butonează sârguincios, cocoțat pe un scaun înalt, telefonul celular. Cred că era în sesiune...

În secunde următoare mi-au trecut prin minte anii studenției mele, admiterea la Facultatea de Litere, cu 17 candidați pe un loc, cei cinci ani de facultate (atâția se făceau atunci la Universitate), cu câte 16-18 examene pe an (oral și scris), licența cu probe orale și scrise plus lucrarea de diplomă care trebuia să fie originală și nemaivăzută...